

من که حیران ز ملاقات توام

همایون ذرقانی

دیار شمس تبریزی زیبایی‌های عیان و پنهان دارد. همانند خود شمس که زندگی رازآلودی داشت و غریبی بود که در هیچ شهر و دیاری جا نمی‌گرفت و به تعبیری برای بسیاری از خاصان و محرمان مکشوف و شناخته نیست. در سفری همراه بودم با آدم‌های دنیادیده و اهل سیر و سفر به دیاری سرشار از زیبایی. اهل سفر جمعی از پیش‌کسوتان و مدیران انجمن صنفی دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری ایران و دیار مورد نظر شهر خوی، مزار شمس تبریزی و دشت چالدران.

شهرستان خوی و مطالعات فرهنگی

اعضای هیئت مدیره انجمن دفاتر خدمات مسافرتی ایران همراه با مقامات شهرستان خوی

سازمان اسرار و اطلاعات فرهنگی
پرسش بنام علوم انسانی

عکس: علی موسوی ملکی

دشت آفتابگردان در خوی

این شکل که من دارم، ای خواجه که را مانم؟ یک لحظه پری شکلم، یک لحظه پری خوانم

شهر خوی را این روزها با شمس تبریزی که مولانا جلال‌الدین شیفته منش و رفتارش بود می‌شناسند. در آن سوتر قونیه مامن دوستداران مولانا است که همه ساله عاشقان از سرتاسر جهان به سویش رهسپار می‌شوند. اگر زمانی شوریدگی عرفانی شمس و مولانا زبازد خاص و عام بود و مرزهای کنونی جغرافیایی معنا و مفهومی نداشت حالا هر کدام در دو اقلیم با مناسبات خاص سیاسی و اجتماعی آرمیده‌اند منتها نقش صنعت گردشگری و هشیاری مقامات حکومتی دو اقلیم به کار می‌آید تا پیوند مناسبی بین خوی و قونیه برقرار باشد.

شمس در ظاهر جهانگرد و درویش ساده‌دلی بود که دبدبه و کبکبه‌ای نداشت. حال آنکه در زمانه خود تاثیرگذار بود و آوازه این تاثیرگذاری پس از قرن‌ها هنوز پرتین به گوش می‌رسد. محمدعلی موحد در کتاب باغ سبز (گفتارهایی درباره شمس و مولانا) به زندگی رازآلود شمس اشاره می‌کند که در عین آشکار بودن نهان است اگر شمس نبود، مولانا هم نبود. از یک دیدگاه، دکتر موحد زیبایی سخن شمس را در موسیقی خاصی می‌داند که بسیاری از تکه‌های آن شعر ناب است. تکه‌های مقالات از دیدگاه این پژوهشگر، نظیر شاهکارهای هنری چون تابلوهای نقاشی یا قطعات موسیقی است که انسان از دیدن یا شنیدن آن‌ها به یک بار سیر نمی‌شود و تکرار آن در هر بار صفایی و حالتی تازه به همراه دارد. از دیدگاه دیگر، مقالات شمس روزنه‌ای است به عالم معنی. نگاهی عرفانی که در پی برآوردن نیاز روحی انسان‌هاست.

دکتر موحد چهار شاخصه مهم عرفان شمس و مولانا را تشریح می‌کند که تصویر جالبی از مناسبات این دو شخصیت به دست می‌دهد. شاخصه اول گرمی داشت زندگی، دومی تلقی مهربانانه از مرگ، سومی تکیه بر ارزش‌های آدمی و توجه به امکانات بی‌پایان تعالی انسان‌ها و شاخصه چهارم صلاهی شادمانی و بهجت و سرور است.

به این ترتیب اگر سخن از ارتباط عمیق بین مزار مولانا و شمس را مطرح می‌کنیم زنده نگاه داشتن یاد و فلسفه عرفانی اندیشه این دو شخصیت است. با برپایی رویدادهای گوناگون و مشترک فرهنگی، جشن‌واره‌ها و کنسرت‌های موسیقی مناسبتی برای رونق دادن جریان تازه‌ای از سفر و مسافرت پدید می‌آید. در فرهنگ عرفانی این دو شخصیت از مرگ نگاهی اندوهناک و غمبار استنباط نمی‌شود. به تعبیر مولانا/ این مرگ که خلق لقمه اوست / یک لقمه کنیم و غم نداریم و به تعبیر دیگر مزارشان بهانه‌ای برای همدلی و شاد بودن و تاکید بر آن چهار شاخصه‌ای است که دنیا را مجذوب خود می‌کند. می‌بی‌دفع به گور من برادر / که در بزم خدا غمگین نشاید.

ماهانامه سفر میهمان ویژه گروهی بود که برای بررسی زمینه‌های توسعه گردشگری شهر خوی آمده بودند. هواپیما در فرودگاه ارومیه به زمین نشست و با راهنمایی آقای ارقد مدیر دفتر خدمات مسافرتی بنفشه که با اتوبوسی ویژه در فرودگاه به استقبال مان آمده بود رهسپار خوی شدیم. اتوبوسی که صندلی‌هایش کم از صندلی‌های بخش درجه یک هواپیما نداشت. صندلی‌هایی به غایت پهن و جادار با امکانات پذیرایی کامل که مسافر در آن احساس ناراحتی نمی‌کرد. در برنامه بود تا ابتدا با امکانات فرودگاه خوی که در ۱۳۰ کیلومتری شمال ارومیه قرار دارد آشنا شویم.

در فرودگاه خوی با آن معماری زیبا و آراسته جای تاسف داشت که پروازهای محدودی برقرار است. نشان به آن نشان که به سبب محدودیت‌ها از فرودگاه ارومیه رهسپار شدیم. مقامات استان تمایل زیادی دارند تا پروازهای روزانه در این فرودگاه برقرار باشد اما تنها فوکر ۱۰۰ هواپیمایی آسمان سه روز در هفته نشست و برخاست دارد که با توجه به ظرفیت‌های بالای این منطقه کافی به نظر نمی‌رسد. این فرودگاه تا پیش از این نواقصی داشت که در شرایط نامساعد جوی موجب لغو پروازها می‌شد. حالا به گفته جعفر برملا مدیر فرودگاه مرکز سوخت‌گیری کامل و آسفالت باند روکش شده است. سامانه‌های ناوبری هم تجهیز، نصب و ساماندهی شدند و وقت آن است تا پروازها را افزایش داد.

خوی پایانه مسافری جدیدی هم دارد که در ادامه مسیر در جریان قابلیت‌های آن قرار گرفتیم. شهرداری خوی آن را برای رونق فعالیت‌های سفرهای جاده‌ای سامان داده است.

حاصلخیزی، شهرستان
خوی را از دیرباز به
کانون مرزی مهمی
تبدیل کرده است. انبوه
ابره‌های پرباران و برفی
اروپا و دریای مدیترانه
که به سمت ایران
می‌آیند، دشت خوی
را سیراب می‌کنند و از
این رو بعد از کرانه‌های
دریای مازندران دشت
خوی را باید یکی از
پرباران‌ترین مناطق
ایران قلمداد کرد

عکس: علی اکبر آقاجری

پل قطور ایران را به اروپا پیوند می‌دهد

**در حدود ۱۰ کیلومتری
شمال غرب این شهر
تفرجگاه سرسبزی با نام
فیرورق از یک دهه پیش
امکانات قابل توجهی
برای پذیرش خوبی‌ها
مهیا کرده است. این
منطقه از دیرباز به دلیل
برخورداری از آب فراوان
و باغ‌های زیبا پذیرای
رهگذران بوده است**

تنها در سه ماه اول سال جاری ۳۸۵ هزار نفر از این پایانه جابجا شده‌اند. در این پایانه مسافربری ۱۰ هکتاری سرویس مستقیم به استانبول ترکیه نیز برقرار است و پیش‌بینی می‌شود این پایانه در آینده به کانون توزیع سفرهای زمینی به ترکیه و عراق در منطقه شمال غرب کشور تبدیل شود. یوسف کربلای خلیلی شهردار خوی، پایانه مسافربری را بزرگترین پایانه مسافربری شمال غرب کشور که ظرفیت خدمات رسانی به ۲۰ هزار مسافر را در روز دارد توصیف می‌کند. ۷ دفتر مسافربری در آن مشغول به کار هستند و شهرداری برای واگذاری بخش‌های آماده بهره‌برداری فراخوان عمومی داده است تا سرمایه‌های خصوصی بیشتری جذب شود. از این پایانه، مسافرهای شخصی به شهرهای همجوار برنامه حرکت دارند که مرکز مناسبی برای ساماندهی و توزیع سفرهای درون شهری و بین‌المللی محسوب می‌شود.

حضور دکتر محمدعلی انصاریان مدیرعامل مجمع خوبی‌های مقیم تهران در جمع ما البته مایه مسرت و خشنودی من و همسفران بود. او شخصیتی باوقار دارد و هر زمان پشت میکروفن داخل اتوبوس قرار می‌گرفت گوشه‌ای از شرح حال خوی و نامداران این خطه را بازگو می‌کرد که حاوی نکات تازه و آموزنده‌ای بود. غزل‌هایی از شمس و مولانا می‌خواند تا حال و هوای شوریدگی در دیار خوی همچنان در اذهان تداعی شود. با شناختی که از ایشان دارم برای احیای جایگاه شایسته شهر خوی از هیچ کوششی دریغ نمی‌ورزد. دیدار با مقامات محلی و فرمانداری و بررسی ظرفیت‌های گردشگری این شهر که در ادامه این گزارش می‌خوانید محور عمده مذاکرات مدیران دفاتر خدماتی و مسافرتی بود تا مسیر ویژه گردشگری با محوریت خوی و معرفی بیش‌تر مزار شمس تبریزی مقرر شود. خوی در آذربایجان غربی ویژگی‌های

بارزی برای توسعه و گفتمان فرهنگی و ادبی دارد. ضمن این که از مزیت‌های راهبردی و جغرافیایی بالایی نیز بهره‌مند است.

اهمیت راهبردی خوی

حاصل خیزی، شهرستان خوی را از دیرباز به کانون مرزی مهمی تبدیل کرده است. نامهربانی‌های طبیعی چون زلزله و جنگ‌های منطقه‌ای در مقاطعی روی خوش را از مردمان ربود اما همین مزیت و استعداد‌های بالای کشاورزی و ظرفیت‌های بالقوه زندگی موجب شد تا این شهر غبار ملال از چهره خود بزدايد. انبوه ابرهای پرباران و برفی اروپا و دریای مدیترانه که به سمت ایران می‌آیند، دشت خوی را سیراب می‌کنند و از این رو بعد از کرانه‌های دریای مازندران دشت خوی را باید یکی از پرباران‌ترین مناطق ایران قلمداد کرد که سالیانه به طور متوسط

۲۵۰ میلی‌متر باران دارد. در زمستان‌های بسیار سرد منطقه گاهی دما به منفی ۲۵ درجه سانتیگراد می‌رسد اما تابستان‌ها به نسبت گرم است و دما در مرداد تا مثبت ۳۵ درجه سانتیگراد افزایش می‌یابد. در پاییز و بهار هوا معتدل است.

خوی در مسیر راه ابریشم به‌عنوان مرکز تجمع و توزیع کالا عملکرد دوسویه داشته است. محصور بودن دشت خوی با رشته کوه‌های سر به فلک کشیده "اورین" به ارتفاع ۳۵۵۰ متر اقلیم دل‌پذیر و دنیایی رنگارنگ از گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری پدید آورده که از کهن‌ترین روزگاران آباد و مسکون بوده است. کوه چله خانه در شمال شهر خوی که نام آن به روایتی به سبب چهل شبانه‌روز راز و نیاز نعمت‌الله ولی در آن بوده است ۲۸۶۳ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. در حدود ۱۰ کیلومتری شمال غرب این شهر تفرجگاه

ساختمان قدیمی شهرداری

مرغوب‌ترین عسل اهتمام دارند و کندوهای عسل را در جای جای آن برپا می‌دارند. تولیدات اکثر محصولات کشاورزی و دامداری چون خامه، سرشیر، پنیر نیز از غنای بالایی برخوردار است. غلامحسین عمارت‌فرماندار خوی به وجود جاده تاریخی ابریشم و عبور جاده تبریز بازرگان از شمال خوی و عبور راه‌آهن ایران به اروپا از شهرستان خوی اشاره می‌کند و نوید بازگشایی جاده رازی را می‌دهد. او نیز عمیقاً معتقد است که این مرز مسیر شکوفایی منطقه را هموار می‌کند و اثر قابل توجهی در توسعه خوی خواهد گذاشت. وی در توضیح ظرفیت‌های شهرستان خوی می‌گوید این شهرستان با ۵۶۱۹ کیلومتر بزرگترین شهرستان آذربایجان غربی و دومین شهرستان از نظر جمعیت است. ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و ورزشی این شهرستان قابل توجه است.

آبشار بدلان، دره بريس، کارونسرای شاه‌عباسی و جاده خوی قطور، تالاب روستای امیربیک و قلعه کوراغلی و زیبایی‌های حاشیه قطور برای گردشگران چشم‌نواز است. آثار تاریخی دروازه سنگی، ساختمان قدیم شهرداری و مسجد مطلب‌خان که بزرگ‌ترین مسجد روباز به شمار می‌آید و آرامگاه شمس نیز بر تارک شهرستان خوی می‌درخشد و این شهر توانسته میزبان همایش‌های ملی و فراملی باشد تا بتوان جایگاه مزار شمس را احیا کرد. فرماندار خوی برنامه آینده این شهرستان را معرفی شایسته احیای مقبره پوریای ولی برشمرد و به صنایع دستی این دیار اشاره کرد: قالی‌بافی، نم‌بافی و حصیربافی ظرفیت‌های صنایع دستی شهرستان است و قطب مهمی برای کشاورزی و دامپروری استان آذربایجان غربی است. این شهرستان ۱۰ درصد عسل کشور را تامین می‌کند و در تولید آفتاب‌گردان مقام اول را دارد. زیرساخت‌های مورد نیاز شهرستان برای صنعت و

سرسبزی با نام فیوروق از یک دهه پیش امکانات قابل توجهی برای پذیرش خویی‌ها مهیا کرده است. این منطقه از دیرباز به دلیل برخورداری از آب فراوان و باغ‌های زیبا پذیرای رهگذران بوده است و وجود ویرانه‌های کاروانسرای قدیمی در این منطقه نشانه‌ای از این مزیت جغرافیایی است. حالا در روزهای جمعه و ایام تعطیل پذیرای انبوهی از خویی‌هاست که بیشتر با خودروهایشان در آن اتراق می‌کنند. در همین حوالی پارک جنگلی داغلاباغی (باغ کوهستان) پرورش اسب در جریان است. بیشتر مردم زمین‌هایی را در اختیار دارند و ویلاهایی برای خود دست و پا کرده‌اند. این منطقه از سوی دولت به عنوان منطقه نمونه گردشگری تصویب شده است.

از ارتفاعات مرزی ترکیه رود قطور سرچشمه می‌گیرد و پل هوایی معروف قطور که ایران را به اروپا پیوند می‌دهد در ارتفاع ۱۲۷ متری از سطح آب رودخانه جلوه زیبایی دارد. رود قطور در نزدیکی دهکده چاوشقلی به دشت خوی می‌آید و در جنوب شهر خوی به دو شاخه تقسیم می‌شود که یکی به سمت جنوب و دیگری به نام قدوق بقان در حاشیه شهر، به سمت شرق جریان دارد. از دیگر منابع آبی این شهر می‌توان از چشمه خوش بلاغ نام برد که از طریق نهر خوش بلاغ به سمت شرق شهر جریان می‌یابد و نهایتاً به رودخانه قطور منتهی می‌گردد. جهت جریان آب‌های سطحی در خوی به طور کلی از غرب به شرق است. کوه‌هایی که دور تا دور خوی را فراگرفته اند از ارتفاعات غربی ایران محسوب می‌شوند و در امتداد قله آزارات (آغری داغ) قرار دارند.

علاوه بر مزیت‌های راهبردی شهرستان خوی، در اواخر تیر و مردادماه دشت پروسعت آفتاب‌گردان و کیفیت مرغوب تخم آفتاب‌گردان زبانزد خاص و عام می‌شود. اهالی همچنین به تولید

**از ارتفاعات مرزی
ترکیه رود قطور
سرچشمه می‌گیرد
و پل هوایی معروف
قطور که ایران را به
اروپا پیوند می‌دهد در
ارتفاع ۱۲۷ متری از
سطح آب رودخانه جلوه
زیبایی دارد. رود قطور
در نزدیکی دهکده
چاوشقلی به دشت
خوی می‌آید**

فرودگاه خوی

موسسه خیرین در ۱۵ سال پیش توسط عده‌ای از خیرین تأسیس شد و اولین گام احداث این بیمارستان بوده است. حاج شیخ سعید فاضلی عضو عیات مدیه بیمارستان به ماهنامه سفر می‌گوید بعد از رحلت حضرت آیت‌ا... خوبی محقق بزرگ و وارسته، عده‌ای از خیرین تصمیم گرفتند تا به نام آن بزرگوار بیمارستانی در این شهر درست شود، در این شهر مرزی که از بسیاری از امکانات به دور است این هیات تصمیم گرفت با احداث این بیمارستان خدمتی به مردم بکنند. هیات امنای برنامه‌ای برای این شهر باز کنند تا این مساله محقق شود. او از دولت می‌خواهد که نسبت به تسریع عملیات این بیمارستان با هیات امنای خیرین هماهنگی بیشتری صورت پذیرد.

چالش‌های پیش روی توسعه گردشگری

شهرستان خوی، دشت چالدران و بازدید از کلیسای تاته‌اوس، تفرجگاه فیرورق و خرید سوغات متعدد در این شهر به اندازه‌ای پرطرفیت است که می‌توان گشت‌های سه روزه و پربراری ترتیب داد. منتهی موضوع نارسا بودن زیرساخت‌های گردشگری به گران تمام شدن هزینه سفر می‌انجامد و برای برگزاردکنندگان گشت‌های مسافرتی توجیه اقتصادی را از دست می‌دهد. نه تنها در خوی بلکه در بسیاری از مناطق پرطرفیت کشور کم‌توجهی به زیرساخت‌ها موضوعی نیست که بتوان به سادگی از کنار آن گذشت. امروزه سفرهای داخلی برای شهروندان ایرانی گران تمام می‌شود چه برسد به اینکه بخواهیم گردشگر خارجی جذب کنیم. از خوی تا چالدران هنوز مجتمع خدمات بین راهی مناسبی وجود ندارد تا گردشگران دمی بیاسایند و نفسی تازه کنند. این مکان‌ها از ضرورت‌های توسعه صنعت گردشگری کشورمان است و بدون امکانات زیرساختی، تداوم سفر در تمامی اوقات

کارخانجات نساجی فعال در شهرستان خوی فعال هستند. در اینجا جا دارد یادری از هیات خیرین خوی کنیم که ساخت بیمارستان مجهزی را در دستور کار قرار داده اند. بیمارستان آیت‌الله خوبی به مساحت ۳۷ هکتار هم‌اکنون به همت این هیات در حال ساخت است که می‌تواند در زمینه گردشگری درمانی به ویژه جذب بیماران کشورهای حوزه آسیای میانه، عراق و ترکیه نقش ایفا کند. در این مجموعه دانشکده پزشکی، آموزشی پرستاری و بخش سالمندان طراحی شده است. مهندس میررسول صادقی مجری طرح و مشاور فنی هیات امنای خیرین خوی درباره این بیمارستان می‌گوید: در شهر خوی همچنان با ۲ بیمارستان که ۴۰ سال قبل تأسیس شد فعالیت می‌کند و امکان مداوا به علت نبود امکانات تخصصی در این منطقه و عدم توانایی افراد مستمند در مراجعه به بیمارستان‌های تبریز، ارومیه و یا تهران امکان مداوا را میسر نمی‌کند.

این بیمارستان در فاز نهایی گنجایش پذیرش ۵۵۵ تخت درمانی را خواهد داشت که شهرستان خوی را به عنوان یکی از قطب‌های مهم درمانی و آموزش‌های تخصصی پزشکی تبدیل خواهد کرد. مردم خوی برای توسعه این بیمارستان کمک‌های زیادی کردند. هدایا و کمک‌های افراد نیکوکار شامل اهدای زمین و مشارکت همه‌جانبه مردم در ساخت توانسته است تا ستون‌بندی بیمارستان بالا رود و از این پس نیازمند کمک‌های دولتی است تا هرچه سریعتر شاهد بهره‌برداری از بیمارستان باشیم. مهندس صادقی ابراز امیدواری می‌کند تا با مشارکت هیات امنای وزارت بهداشت عملیات ساخت شتاب بیشتری داشته باشد و سه سال آینده به اتمام برسد. بر اساس استاندارد ساخت بیمارستان تخصصی هر تخت خواب ۴۰ میلیون تومان هزینه دارد.

در فرودگاه خوی با آن معماری زیبا و آراسته پروازهای محدودی برقرار است. مقامات استان تمایل زیادی دارند تا پروازهای روزانه در این فرودگاه برقرار باشد اما تنها فوکر ۱۰۰ هواپیمایی آسمان سه روز در هفته نشست و برخاست دارد

دنبلان کباب شده

مسافربری و جاده‌های روان می‌توانست به میزان قابل توجهی کارآمد باشد به شرطی که در بخش اقامتی و مجتمع‌های بین‌راهی شهرستان نیز به همین میزان شاهد رشد می‌بودیم. نارسایی‌های زیرساختی صنعت گردشگری از یک سو و بسته بودن مرز رازی از سوی دیگر عملاً شکوفایی خوی را تحت تاثیر نامطلوب قرار می‌دهد. دست کم سفرهای برون مرزی به خوی محدود شده است. این در حالی است که روان بودن آمد و شد در مرز رازی به افزایش مبادلات اقتصادی ترکیه با آذربایجان غربی می‌انجامد. شهرستان خوی با استان وان ترکیه که بزرگ‌ترین استان این کشور در منطقه آناتولی شرقی است هم مرز است و با فعال‌سازی پروژه‌های اقتصادی مشترک مانند شهرک صنعتی هم مزیت‌های اقتصادی فراوان دارد و هم می‌تواند تحرکی به جریان سفر و تحکیم مرادفات فرهنگی در این منطقه زیبا باشد. تقریباً با هر کسی در این شهرستان صحبت می‌کردیم نسبت

سال امری به غایت دشوار و برای برگزارکنندگان گشت‌های مسافرتی کم جاذبه است. این موضوعات به ظاهر ساده اما مهم هرگونه برنامه‌ریزی درازمدت را مختل می‌کند. در سفری که به مناسبت بزرگداشت مولانا در آذرماه سال ۸۳ به قونیه داشتم فرصتی دست داد تا با مسئول گردشگری استان قونیه گفت‌وگویی داشته باشم. ایشان تاکید داشت که سالانه (آمار مربوط به سال ۸۳) ۱ میلیون جهانگرد به قونیه می‌آیند و مجموعه اقامتی این شهر شامل ۱۲ هتل و دو هزار تخت است و مراکز مختلف اقامتی در حال ساخت. گروه هتل‌ساز هیلتون نیز در آن سال مشغول ساخت ساختمان بلندبالایی بود تا جهانگردان آن را نشان بگیرند و در شهر گم نشوند. فرودگاه نظامی قونیه نیز که تا آن زمان متروکه بود به همین سبب رشد و توسعه پیدا کرد. (رجوع شود به ماهنامه سفر شماره ۴، اسفند ۸۳)

زیرساخت‌های مناسب حمل و نقل از جمله فرودگاه، پایانه

بالا: کلیسای تانه‌اوس.
پائین: مدیران دفاتر خدمات مسافرتی در خانه‌ای در روستای گوردیک اولیاء در حال صرف صبحانه محلی منحصر به فرد.

چلوکبابی حاج علی با پیشینه ۱۲۰ سال در بازار خوی غذایی منحصر بفرد دارد

بالا، راست: مهندس شریف رئیس شورای شهر
بالا، چپ: غلامحسین عماری فرماندار خوی و یوسف کربلایی شهردار بر ظرفیت های گردشگری خوی تاکید دارند

تا بتوان درآمد حاصل از صنعت گردشگری به درستی در اقتصاد شهرستان خوی توزیع شود.

ناصر مرادی مدیر دفتر خدمات مسافرتی تندر به برنامه های ویژه در بزرگداشت مولانا در ترکیه اشاره دارد می گوید: در بودروم و قونیه هفته ای سه شب برنامه های موسیقی خاص برقرار است. اگر مردم بدانند که برنامه شعرخوانی یا موسیقی در مزار شمس وجود دارد، این موضوع می تواند در رشد و توسعه خوی نقش داشته باشد. نام قونیه به تازگی نزد ایرانیان مشهور شده است و مشاهده می کنیم در چله زمستان علاقه مندان به مولانا را با اتوبوس به قونیه می برند. در حالی که اصل فلسفه در شهر خوی است.

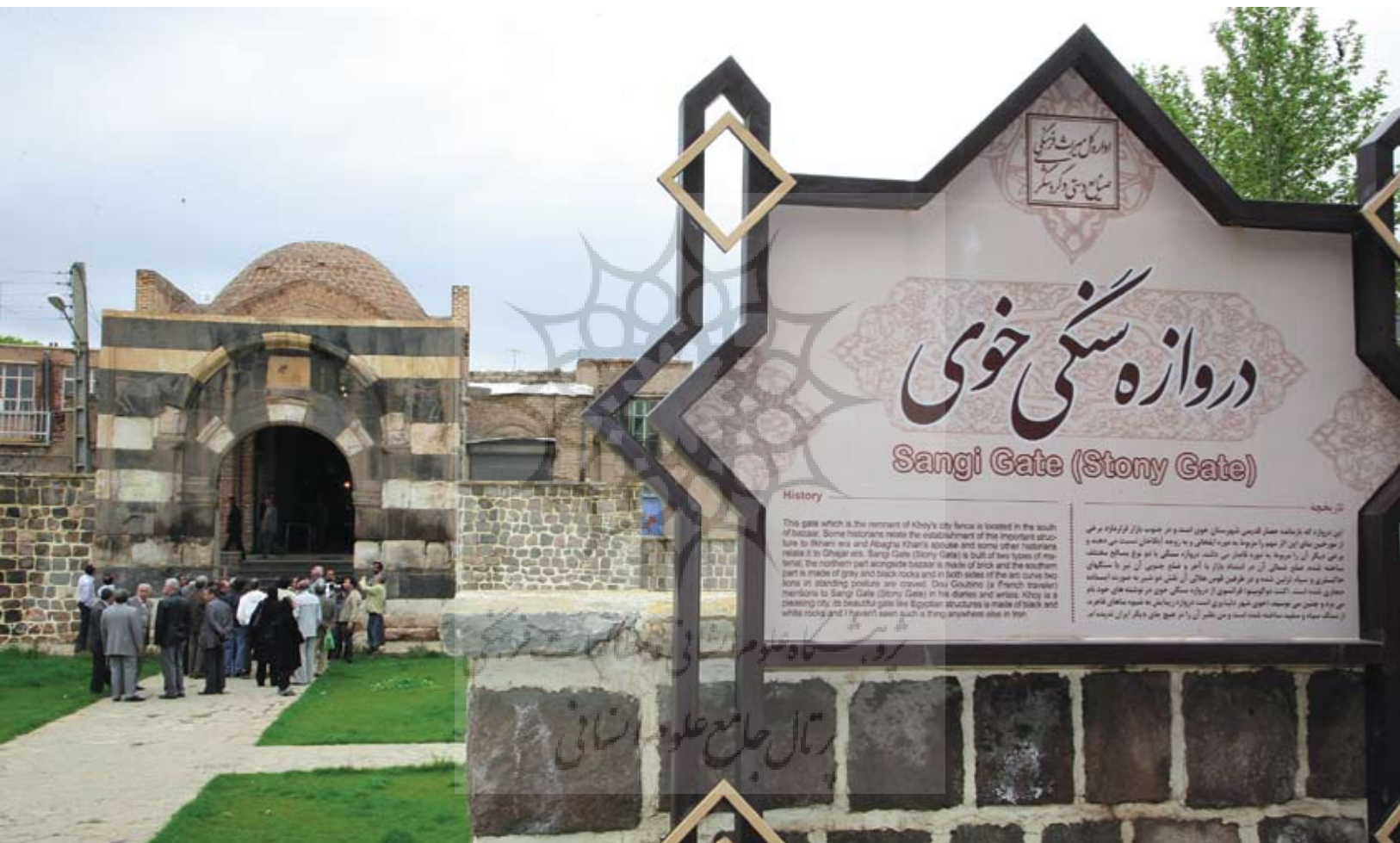
روز دوم از سفر ما در شهرستان خوی با باران و سرمای دلپذیری همراه بود. هوای ابری عکاس ماهنامه علی اکبر

به بازگشایی این مرز بی تابسی می کرد و این موضوع را عامل از دست رفتن فرصت های تازه اقتصادی خوی می دانست.

محمد حسن کرمانی رئیس هیات مدیره انجمن دفاتر خدمات مسافرتی ایران توصیه های مشخصی دارد که می تواند تا حدود زیادی رونق سفر در شهرستان خوی برقرار بماند. به اعتقاد وی دفاتر خدمات مسافرتی عضو انجمن اگر قدری حمایت از سوی مقامات محلی ببینند بخش عمده ای از توش و توان خود را به سمت گردشگری داخلی سوق می دهند. کرمانی می گوید: برای معرفی شمس نیازمند هدف گذاری های مشخص هستیم و فضای تبلیغات جهانی مولانا می تواند برای رونق خوی و آشنایی جهانی با مزار شمس موثر باشد و تمام این مباحث به تبلیغات صحیح برمی گردد. هتل های موجود نیز نیازمند ارتقای جدی در سطح خدمات و قیمت هستند. وی معتقد است که برای رشد صنعت گردشگری تا اندازه ای تساهل در نگرش مسئولان ضروری است

می‌رفت. مهندس شریف گفت که روستای گوردیک اولیا در مرتفع‌ترین قسمت منطقه خوی قرار دارد و مطلوب‌ترین بیابان منطقه است که مردمانش هیچ‌گاه از نسیم فرح‌بخش بی‌نصیب نیستند. عمده درآمد مردم این روستا دامداری است و زمین‌هایی که کشت دیم دارند پیش روی ما گسترده بود. اتوبوس در کنار منزلی ایستاد که خانواده‌ای با نام خلیلی در آن زندگی می‌کردند. منتظر ما بودند و به استقبال آمدند. در کوچه و حیاط گوسفندان پخش بودند و در فضای مه‌آلود به خانه‌ای روستایی قدم گذاشتیم. سفره‌هایی در دو اتاق برای مان پهن بود و انواع لبنیات محلی، سرشیر و عسل مرغوب و تخم‌مرغ همراه با نان محلی با عطر روستایی گرسنگی صبحگاهی ما را دو چندان کرد. همسفران دنیادیده من بدون ملاحظه این که چربی خون دارند یا ممکن است حجم پروتئین و یا چربی اضافی آزارشان دهد، تا توانستند دل سیر خوردند و نوشیدند و هرازگاهی می‌بینم شان خاطرات دل‌چسب آن روز صبحگاهی را به یاد می‌آورند.

آقاجری را قدری کلافه کرده بود که نمی‌توانست زیبایی‌های طبیعی را همراه با نور مطلوب در دوربین خود ثبت کند. اما به هر تقدیر قصد داشتیم به سمت کلیسای تاته‌اوس در دشت چالدران برویم. شب قبل محمد حسن کرمانی از این‌که غذاهای یکنواختی در مراکز پذیرایی ارائه می‌شود گله‌مند بود. می‌گفت که تا چند سال دیگر غذاهای بومی به تدریج از بین می‌روند و غذاهای بی‌خاصیت، پرچرب، مضر و بی‌هویت به تدریج در رستوران‌ها جا باز می‌کند که جای نگرانی دارد. شهرهایی چون خوی در آذربایجان به سرمایه‌های بومی از میوه و خشکبار وابسته بوده‌اند. آرزو داشت که در این شهر مغازه‌هایی بودند که دنبلان سرخ شده به مردم ارائه می‌دادند. دنبلان نوعی گیاهی کوهی گران‌قیمت و کمیاب است که اولین بار با آن برخورد می‌کردم. همانند قارچ می‌روید و به دلیل شباهت مزه به دنبلان مشهور است. این گیاه قارچ‌گونه در شکل‌های مختلف به رنگ‌های قرمز تیره، خاکستری، سفید، بنفش و سیاه است ولی لذیذترین نوع آن

روستای گوردیک را به سمت دشت چالدران و کلیسای تاته‌اوس یا قره کلیسا (کلیسای بزرگ) در جنوب شهر ماکو ترک کردیم. در مسیر طبیعت بکر پیش روی ما قرار دارد و اتوبوس ساعت‌ها راه می‌پیماید و مکانی برای فراغت نیست. در پیچ و خم‌های متعدد مسیر کلیسای تاته‌اوس بر دامنه کوه‌های بلند از دور پدیدار می‌شود. این مکان بر روی تپه‌ای است که در اطرافش نهر کوچکی جاری است. جایی که برای مسیحیان از تقدس ویژه‌ای برخوردار است و همه ساله در بیست و سوم ماه ژوئیه (سوم مرداد) از گوشه و کنار جهان برای زیارت به این مکان می‌آیند. پاره‌ای از ارمنیان هم نذر می‌کنند که مراسم غسل تعمید کودکان شان را در این روز و در این مکان انجام دهند.

تاته‌اوس یکی از حواریون عیسی مسیح بود و به استناد نوشته موسی خورنی

دارای پوسته سیاه‌رنگ است. این گیاه بسیار خوش‌مزه است به ویژه اگر کباب شود. وقتی می‌خواستیم به تهران برگردیم تقریباً همگی یکی دو کیلو خریدیم و با خود به سوغات آوردیم.

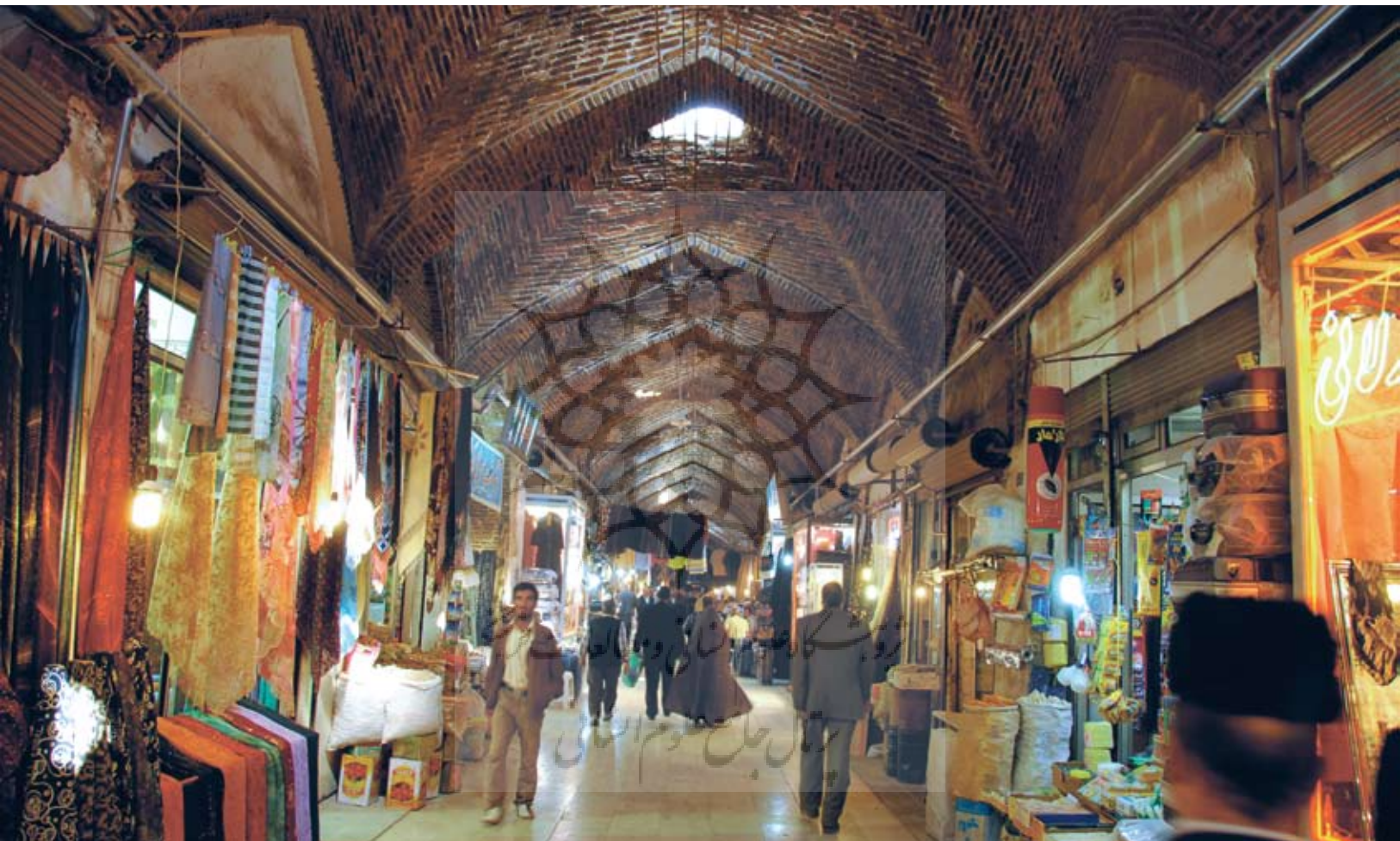
به هر تقدیر محمدحسن کرمانی از این‌که در سطح شهر تابلوهایی نیست تا یادآور داشته‌های این شهر باشد قدری آزرده خاطر بود. می‌گفت که چه معنی دارد که در شهرستان خوی باشیم اما از غذاهای محلی ناکام بمانیم. مهندس غلامعلی شریف رئیس شورای شهر خوی این موضوع را جدی گرفت و فردای آن روز صبحانه‌ای برای گروه تدارک دید به یادماندن. روز بعد گروه ساعت ۷ صبح سوار اتوبوس شدند و به سمت روستای گوردیک اولیا در ۳۵ کیلومتری خوی رفتند. هوا گرگ و میش بود و اتوبوس در میان مه به تدریج به ارتفاعات

چالدران، جنگ شاه اسماعیل صفوی با سلطان سلیم اول پادشاه عثمانی در سال ۹۲۰ هـ. ق. شهرستان سیه چشمه را به چالدران تغییر نام داد و آن را از بخش به فرمانداری ارتقاء داد. همواره مردم به زیارت این مکان می آیند. در برنامه دیگری از سفر به خوی دیدار از بازار تاریخی خوی و دروازه سنگی ظرفیت‌های تاریخی، فرهنگی، آداب و رسوم و زندگی مردمان را واقع‌بینانه می‌توان به داوری نشست.

در ادامه مسیر بایراملو کارشناس میراث فرهنگی خوی توضیحاتی درباره این بازار ارائه کرد: در موزه خوی کتیبه‌ای داریم که ثابت می‌کند بازار خوی متعلق به دوره صفویه است. این بازار از چند راسته بازار، سراها و چهارسوها تشکیل شده که هر کدام به صنفی تعلق دارد. اصلی‌ترین قسمت بازار را پاچراغ می‌گفتند و مسگری‌ها و بزازی‌ها در راسته‌ها پهن بودند. در قدیم حلبی‌سازها در راسته‌های فرعی به دلیل جلوگیری از آلودگی صوتی قرار داشتند. در راسته دیگر فرش ماهی خوی که شهرت

مورخ سده پنجم میلادی آبکار پادشاه ارمنستان از حضرت عیسی دعوت می‌کند تا به ارمنستان سفر کند. عیسی پاسخ داد که یکی از حواریون را به یدیسا پایتخت آن زمان خواهد فرستاد و تاته‌اوس در یدیسا به تبلیغ پرداخت و تمامی مردم شهر را تعمید داد. پس از مرگ آبکار ساناتوروک به تخت می‌نشیند و ترک مسیحیت می‌کند و در سال ۶۶ میلادی تاته‌اوس را به قتل می‌رساند. بارگاه وی در این مکان حالا میعادگاه مسیحیان جهان است.

این کلیسا هرچند به سبب زلزله و تهاجمات و غارت و چپاول آسیب دید اما امروزه از معماری زیبایی برخوردار است. تاریخ دقیق ساخت این کلیسا هنوز معلوم نیست اما به اعتقاد بیش‌تر کسانی که تاریخ این جا را مطالعه کرده‌اند قسمت شرقی کلیسا پیشینه‌ای کهن دارد و اصالت خود را همچنان حفظ کرده است. طرح و نقشه کلیساهای قدیمی دارای تناسباتی است که در معبد مهرپرستان مشاهده می‌شود. مانند ستاره‌های شش‌پر که بر روی دیوارهای اتاق جنوبی و

بالایی دارد عرضه می‌شود. به این بازار کاروان‌سرای خان و میرزاهاشم الحاق شد و بازار گسترش پیدا کرد. حجاری‌های دو شیر در دو سر بازار قرار دارد.

در داخل بازار قدیمی کاروان‌سرای خان به شکل دو طبقه پذیرای تجار و بازرگانان داخلی و خارجی بوده است. تفاوتی که بین کاروان‌سرای بیرون شهر با داخل شهر وجود دارد این است که در کاروان‌سراهای داخل شهر محلی برای اسکان مسافر و انبار اجناس آن‌ها نیز وجود داشته است. در داخل شهر برج و باروهای کاروان‌سراهای بیرون را نمی‌بینیم.

از اواخر دوره تیموری و اوایل دوره صفوی شهر خوی دارای حصار بود. چون خوی تحت حملات روس‌ها بود و عهدنامه‌های گلستان و ترکمنچای منعقد شد. این حصار دارای ۵ ضلعی بوده و دور حصار ایرانی به سبک معماری

شمالی محراب نقش بسته است. کلیسای تاته‌اوس به عنوان نهمین میراث تاریخی - فرهنگی ایران در سی و دومین کمیته میراث جهانی یونسکو در کبک کانادا در سال ۸۷ ثبت جهانی شد.

دشت چالدران سابقه تاریخی جنگ معروف چالدران و رویارویی نیروهای قزلباش با نیروهای عثمانی را در سینه دارد. مقبره سید صدرالدین، وزیر شاه اسماعیل صفوی، در کوهپایه شمال شرق سیه چشمه قرار دارد. اهمیت مقبره سید صدرالدین به دلیل مصالح به کار رفته در آن - آجر قرمز رنگ - است. سازمان میراث فرهنگی کشور در سال ۱۳۷۸ به دلیل تکریم محل توسط اهالی سیه چشمه با حفظ نقشه مقبره مکشوفه یک یادمان آجری گنبددار - ملهم از بنای اولیه آن - احداث کرد و وزارت کشور نیز در سال ۱۳۷۶ به پاس احترام به شهدای جنگ

در روز پایانی سفر، گروه با انواعی از غذاهای محلی که توسط خانم خوش ذوق و با قریحه از اهالی خوی طبخ شده بود حسابی غافلگیر شدند.

می‌کند ممکن است روزی این کار را توسعه دهد.

شهر خوی را با مردمانی با محبت و سرشار از احترام یافتیم. مدیران دولتی و مقامات شهری خوی پا به پای گروه در این سفر همراهی ما می‌کردند. از جمله مهندس شریف رئیس شورای شهر که برنامه‌های توسعه‌ای این شهر را با ما در میان گذاشت. غلام‌علی شریف نزدیک یک دهه است که در شورای اسلامی شهر خوی فعالیت دارد و در مسائل عمرانی، فرهنگی و اجتماعی دخیل است او می‌گوید که با توجه به ظرفیت‌هایی که در شهر خوی موجود است این شورا توانسته در دور اول برنامه پنج‌ساله‌ای را تدوین کند از جمله ایجاد پایانه مسافربری شهید درستی و انتقال میدان میوه و تره‌بار و آزادسازی ۴۵ متری کمربندی اطراف شهر که همگی به ثمر رسیده است. او امیدوار است که اگر تسهیلات بانکی به کمک بیاید بسیاری از زیرساخت‌های شهری که ارتباط تنگاتنگ با توسعه گردشگری دارند به بار بنشینند. می‌گوید که همت خوبی در آزادسازی اطراف آرامگاه شمس تبریزی داشتیم. همین‌طور فضاسازی‌های خوبی را در اطراف این اثرها انجام دادیم. وی به برخی مصوبات اشاره کرد و افزود: در برخی مناطق مناسب مصوباتی در زمینه ارتفاع‌سازی داشتیم و با توجه به تاسیسات به صورت عمودی ساخته شود و از نظر شهرسازی جداسازی اماکن تاریخی به ویژه بازار خوی را در نظر داشتیم که با اختصاص بودجه‌ای از طرف دولت انجام شده است. طرحی برای جمع‌آوری آب‌های سطحی شهر را در دستور کار داریم. ایجاد فضاهای سبز و طراحی "باغ ایرانی" و ایجاد تفرجگاه‌های جذاب در ارتفاعات امیربک در جنوب شرقی خوی از دیگر برنامه‌هاست. برنامه‌ای هم در جهت ایجاد شرکت شکوه شمس فراهم شده است.

شهر خوی در زمره اولین شهرهایی بود که مطالعات در زمینه بافت‌های فرسوده در آذربایجان را انجام داد و می‌توان از تامین اعتبار برای بهسازی بافت‌های فرسوده استفاده کرد و شهرداری مکان‌های مورد نظر را معرفی می‌کند که هم در مقاوم‌سازی و هم زیباسازی موثر است. روز پایانی که می‌خواستیم بار سفر ببندیم آقای ارقند ما را با انبوهی از غذاهای خانگی حیرت زده کرد. مجموعه‌ای از غذاها که خانم خوش ذوق و با قریحه ایشان طبخ کرده بود و همگی غذاهای محلی منطقه خوی بودند. از انواع خورش‌ها گرفته تا کوفته و سالاد با ادویه‌های محلی که مدیران دنیادیده دفاتر خدمات مسافرتی با میل کردن این غذاها به وزن‌شان اضافه‌تر شد و با خاطره‌ای خوش مشتاقانه به سمت تهران بازگشتند تا زمینه طراحی توره‌های ویژه گردشگری را به این منطقه زیبا بررسی کنند. مولانا حیران و سرگشته شمس بود و ما مشتاق دیداری دوباره از دیار شمس.

جو خیالی ز خیالات توأم...

گویی الفاظ و عبارات توأم

(دیوان کبیر مولانا، غزل ۱۶۱۳)

من که حیران ز ملاقات توأم

نقش و اندیشه من از دم توست

فرانسوی کشیده شد که ۴ دروازه اصلی و یک دروازه فرعی بوده است. دروازه استانبول یا دروازه غرب بوده است. در قسمت جنوب بازار قدیمی دروازه سنگی متعلق به دوره صفوی قرار دارد. دروازه سنگی بقایای چهار دروازه ورودی شهر است که به جهت محافظت از شهر و تهاجم بیگانگان ساخته شد. گوینو مورخ اروپایی توصیف می‌کند که این دروازه به سبک دروازه‌های مصر و قاهره با سنگ‌های سیاه و سفید آهکی ساخته شده است. نقشه برجسته‌های شیرها به حالت سکون ایستاده‌اند و خندق‌هایی مشرف به حصارها بوده است و حملات دشمنان را مهار می‌کردند.

در آن زمان‌ها هسته مرکزی شهر ویژگی‌های سستی خود را داشتند. فضاهای اداری، مذهبی، تجاری در مرکزیت خود قرار داشت و به دور آن‌ها فضاهای مسکونی و سایر فضاهای خدماتی متداول در آن روزگاران شکل می‌گرفت. توسعه شهر در خارج از قلعه خوی به صورت پراکنده و موضعی و در واقع در محل ورودی‌های مختلف شهر از جهات مختلف بوده که این امر بیان‌کننده این واقعیت است که ساکنان هر منطقه بنا بر قرابت‌های هم‌روستاگری، هم‌قومی، هم‌زبانی، و قرابت‌های نسبی و سببی دست کم طی یکصد سال گذشته با حفظ سنت‌ها و ارزش‌های خاص خود و برقراری نظام پدر سالاری و ریش سفید و قانون‌مندی‌های حمایت از و خویشاوندان به حیات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خود در این شهر ادامه می‌دادند و به تدریج که هر یک از مناطق مسکونی در نتیجه ازدیاد نسل و روند رو به رشد شهرنشینی از جوانب مختلف گسترش می‌یافت به ناچار شهر در مراحل تکوین سیمای یکپارچه به خود گرفته است.

ناهار را در بازار خوی و در چلوکبابی حاج علی صرف کردیم. چلوکبابی دو طبقه که با طبقه پایین و بالا گنجایش ۱۳۰ نفر را دارد. پس از آنکه دست و رویی شستیم و خاک سفر را از چهره زدودیم پشت میز به انتظار غذا ماندیم. پیش رویمان به سرعت برق کباب کوبیده‌ای بزرگ و نامتعارف همراه با دیس‌های برنج که بر روی هر یک کره محلی در حال آب شدن بود قرار گرفت. این چلوکبابی را فرزند مرحوم حاج علی به همراه پسرش اداره می‌کرد که طبعی کاملاً منحصر به فرد داشت. او به ماهنامه گفت که این روش طبخ کباب ویژگی منحصر به فرد اوست که از پدر به ارث برده است.

حاج علی فقید ۱۲۰ سال پیش این شیوه را مرسوم کرد که کباب کوبیده را بر روی دو سیخ روی منقل پهن می‌کرد. او گفت: کباب کوبیده از گوشت راسته است و به هیچ وجه گوشت گاو ندارد. مقداری پیاز به آن می‌زنیم. چون گوشت گوسفند این‌جا خیلی مرغوب است به وعده‌های مورد نیاز در یخچال می‌گذاریم به اندازه‌ای که خودش را بگیرد و این نوع کوبیده‌های پهن تماماً ابداع پدر مرحوم من بوده و من این را ادامه می‌دهم. از او می‌پرسم این شیوه ابداعی را نمی‌خواهی توسعه بدهی می‌گوید: سنم بالاست و پسرم که مهندس مکانیک است کمک من